

Kostrub, D. (2022). Učiteľ – výskumník. Profesia založená na výskume. Dizajn výskumu a premeny výučby.

Univerzita Komenského v Bratislave.

S uznaním usudzujem, že v predloženej monografii sa autor podujal na ťažkú, ale veľmi užitočnú úlohu – sprístupniť čitateľom svoje myšlienkové bohatstvo vychádzajúce z vyše 30-ročnej pedagogickej praxe učiteľa a výskumníka. Byť učiteľ a výskumník nie je na Slovensku bežné, skôr je to výnimočné. Monografia obsahuje metodologické skúsenosti autora, ktoré sú podložené stovkami vedeckých výskumov zobrazujúcich edukačnú realitu. Takto ucelečné spracovanie v oblasti výskumu edukačnej reality, kde hlavnú úlohu zohráva učiteľ-výskumník (materskej školy, základnej školy, strednej školy, vysokej školy) na Slovensku zatiaľ nevyšlo. Odvaha autora, ktorý sám, nebojácne, svedomito, explicitne a rozumne využil súčasné najkvalitnejšie dostupné dôkazy pri vytváraní diela o učiteľovi-výskumníkovi, je dôležitým odklonom od prístupu tradicionalistického a je prelomovým príklonom k prístupu podloženému na výsledkoch vedeckých výskumov. Už samotný krok vydať profesionálne spracovaný pohľad na učiteľa 21. storočia možno považovať za niečo mimoriadne záslužné, najmä u nás na Slovensku, kde sa desaťročia vychádza na základe skúsenosti i v pedagogike.

Monografia podnecuje miestami čitateľa i sa „zastaviť“, zamyslieť sa, vrátiť sa už k prečítanému a znova pokračovať a ponoriť sa do čítania. Treba však dodať, že je to na úžitok, lebo „zastavenia“ sú zdrojom ďalších nových inšpirácií pre školskú prax. „Jeho prax spočíva v integrácii skúseností profesionála (pedagogický úsudok) s najlepšimi dôkazmi získanými zo systematického výskumu.“ (Kostrub, 2022, s. 82). Zároveň poskytuje možnosti pre samostatné prístupy získavania poznatkov vzdelávajúcimi sa v metodológii výskumu. Predstavuje myslenie a tvorbu učiteľa (experta, profesionála = výskumníka) v edukačnom prostredí vo všetkých typoch škôl. „Učiteľ-výskumník je nová paradigma pre profesijný a organizačný rozvoj. Koncept „učiteľ-výskumník“ je súčasťou postmodernej literatúry o vzdelávacej reforme, ktorá podporuje prípravu učiteľských profesionálov (učiteľov na všetkých stupňoch škôl) v revízii kurikula, v zlepšovaní ich pracovného prostredia, v profesionalizácii procesu výučby a v rozvoji osobnosti jednotlivca.“ (Kostrub, 2022, s. 99). Je určená pre široký okruh učiteľov, študentov, výskumníkov a pre všetkých tých, ktorí sledujú a chcú pochopiť správne edukačnú realitu. Preklenuje potrebu

dneška, ponúka náročnú metodológiu zaujímavým a pre učiteľa rozvíjajúcim spôsobom, kde si adresát môže okrem preštudovania informácií o problematike vytvoriť vlastný pohľad na formy svojej didaktickej a metodologickej pozornosti voči procesom a subjektom. „Všetci sa máme čo učiť zo spôsobu, akým pozorujeme druhých, a subjektivita, ak je vedomá a deklarovaná, môže byť obohatením, zdrojom, kognitívnym príspevkom.“ (Kostrub, 2022, s. 165). Poskytuje čitateľom systematizovaný, a tým aj ucelený prehľad k problematike kvalitatívnej metodológie nielen so suchým citovaním a odkazmi na príslušnú literatúru, ale aj s prezentovaním vlastného nazerania a vlastných teoretických poznatkov, praktických skúseností podložených vedeckým výskumom a účasťou vo viacerých výskumných projektoch. „Kvalitatívna metodológia je v školskom edukačnom prostredí odôvodniteľná, pomáha lepšie, precíznejšie a kultivovanejšie porozumieť záležitostiam výučby z pohľadov jej subjektov.“ (Kostrub, 2022, s. 180). Zaujímavým je autorov literárny, esejistický štýl, ktorý už svojou estetickou formou vytvára vlúdne zdobený portál ponúkaným myšlienkam. Nedá mi neilustrovať túto skúsenosť citátom z úvodných strán knihy, dokumentujúcim nielen jej formu, ale aj (či najmä) jej cieľ „Ten, kto sa pod vplyvom svojho konania a myslenia má meniť, je učiteľ.“ (Kostrub, 2022, s. 21). Predstavenie novej edukačnej paradigmy, je veľkým krokom vpred v našom školstve, čo má predpoklad ovplyvniť všetky školy, od málotriednych až po veľké školské komplexy. „Vďaka rozvoju vedy dnes môžeme určovať spoľahlivosť a validitu prvkov počiatočného stavu (aktuálnej úrovne rozvoja), aby sme minimalizovali hneď v začiatkoch nepresné pedagogické intervencie, znížili počet chýb a zabránili tomu, aby boli deti, žiaci, študenti či frekventanti vystavení zbytočným a rozvoj nepodporujúcim (alebo priam rozvoj zamedzujúcim či nejako obmedzujúcim) výchovným, výučbovým aktivitám, procesom a programom. Predchádza sa tým aj tomu, aby výsledky výchovy a výučby neboli skreslené, neurčité, či inak nejasné.“ (Kostrub, 2022, s. 77). Priblíženie akčného výskumu navodzuje u učiteľa snahu kriticky uvažovať nad realizovanou výučbou, reflektovať procesy a javy prostredníctvom kritických otázok, pochopiť problém a efektívne sa dopracovať k jeho riešeniu.

Monografia je vytvorená zo siedmich základných kapitol, ktoré vytvárajú ucelenú, logickú štruktúru so vzájomnou previazanosťou. Kapitoly sú obohatené o konceptuálne mapy, ktoré jasne, jednoznačne a výstižne ilustrujú výskumné zistenia napomáhajúce čitateľovi sa rýchlejšie a jednoduchšie zorientovať v problematike. Text obsahujúci veľké množstvo odborných a vedeckých

termínov je určený pre čitateľa, ktorý je v problematike zorientovaný. Ale ako som už uviedla vyššie, štýl písania zjemňuje čitateľnosť pre každého človeka, ktorý hľadá cestu v danej problematike. V prvom rade je dôležité, aby po nej siahol učiteľ, ktorému je prioritne určená. Pretože „[u]čiteľ-výskumník má zámer nielen konštatovať aktuálny stav v jeho prípadnej rozmanitosti, ale vedome intervenovať do vlastného profesijného konania a identifikovania kauzálnych vzťahov v spleti zákonitostí procesu výučby a jej subjektov, aby vyvolal zmenu“ (Kostrub, 2022, s. 17). Práve monografia Dušana Kostruba by sa mala stať pre učiteľa efektívnym nástrojom na skvalitnenie vlastného výskumu vo výučbe a jeho profesijného života, na ktoré sa toľko apeluje.

Autorova monografia je excelentnou ukážkou nielen jeho skúseností, ale aj múdrosti, ktorú vkladá do svojej profesie učiteľa (experta, profesionála = výskumníka). Želám autorovi, aby monografia vyvolala kvalitné diskusie, ktoré sa prenesú do podnetných diskusií v školách medzi učiteľov. Zvýraznením problematiky učiteľa ako akčného výskumníka v školskom prostredí sa nalieha na aktuálnosť odborného diskurzu na túto tému v budúcnosti.

Záver

Predkladanú monografiu považujem za vysoko aktuálne vedecké dielo, presahujúce všeobecné chápanie roly učiteľa, evokujúce podporiť zmenu tradičného učiteľa na učiteľa experta, profesionála = výskumníka. Premysleným usporiadaním a vedeckým zameraním je prínosom pre učiteľov vo všetkých typoch škôl nielen na Slovensku, ale i vo svete. Je zároveň tiež vynikajúcou príručkou, pomôckou, či učebnicou pre študentov v oblasti pedagogiky. Výsledkom je veľmi inšpiratívna monografia, ktorá má potenciál ovplyvniť, vytvoriť zmenu v konaní a myslení učiteľa. Monografia prichádza práve vhod; vo chvíli, keď sa vzdelávacia legislatíva zameriava na zásadné zmeny premeny slovenskej školy a učiteľa.

*PaedDr. Žaneta Gužíková, Ph.D.
Materská škola Šaľa*